

KVARTERET SEXMÄNNEN KULTURMILJÖANALYS

GAMLA ENSKEDE, STOCKHOLM

UTKAST
2021-06-08

UPPDRAG

Uppdragsnamn: 300548
Titel på rapport: Kvarteret Sexmännen - Kulturmiljöanalys
Version: Utkast
Datum: 2021-06-08

MEDVERKANDE

Beställare: AB Stockholmshem
Kontaktperson: Cecilia Sahlström

Konsult: Tyréns AB
Uppdragsansvarig: Martin Lagergren
Handläggare: Martin Lagergren, byggnadsantikvarie.
Kvalitetsgranskning: Louise Westman, kulturgeograf

Tyréns AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986

INLEDNING

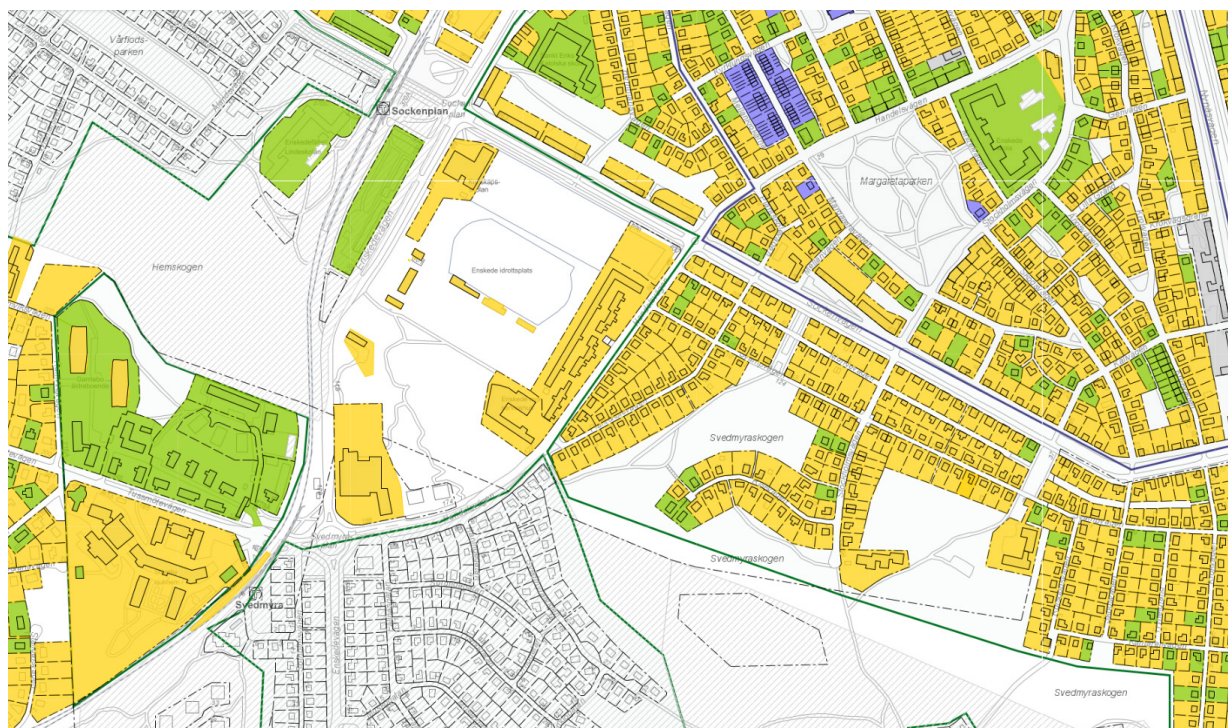
BAKGRUND

Tyréns AB har fått i uppdrag av AB Stockholmshem att svara för en kulturmiljöanalys av befintlig bebyggelse inom och intill planområdet i samband med detaljplanearbete för ny bebyggelse inom kv. Sexmännen i stadsdelen Gamla Enskede i Stockholm.

SYFTE

Syftet med analysen har definierats av stadsbyggnadskontoret. Analysen ska klarlägga vilka karaktärer och värdeskapande element som befintlig bebyggelse har. Målet är att analysen ska ge svar på vilket sätt ny bebyggelse bör förhålla sig till den befintliga i både form, volym och utseende mm.

Stadsbyggnadskontoret och Stadsmuseet har avgränsat undersökningsområdet till den aktuella fastigheten och till småhusområdet söder om Handelsvägen. I den bebyggelsehistoriska översikten som inleder rapporten görs dock utblickar till ett vidare geografiskt område.

Klassificeringskarta från Stockholms stadsmuseum. Det nordöstra hörnet ramas in av blå linje vilket visar riksintresset för kulturmiljövården Gamla Enskede [AB 112]. Källa: Stockholms stadsmuseum.

FÖRUTSÄTTNINGAR

Planområdet är beläget i anslutning till två bebyggelseområden som av Stockholms stadsmuseum bedömts vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt, Svedmyra småstugeområde och institutionsområdet Stureby sjukhem och Gammelbyns ålderdomshem.

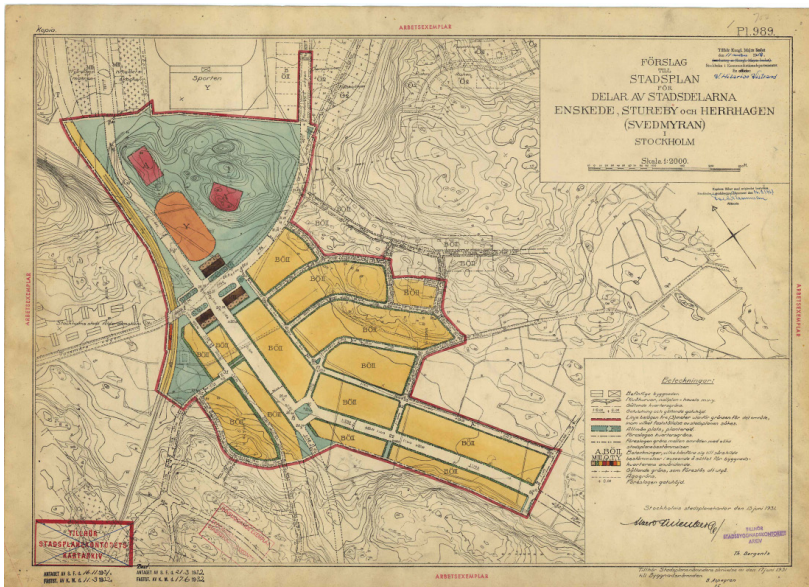
Bebyggelsen inom kvarteret Sexmännen är klassificerad som gul; bebyggelse av visst kulturhistoriskt värde och/eller av positiv betydelse för stadsbilden. Byggnader från 2000-talet inom kvarteret har inte klassificerats.

Planområdet är inte beläget inom eller i nära anslutning till riksintresset för kulturmiljö Gamla Enskede (AB 112).

HISTORISK BEBYGGELSEUTVECKLING

1930 - FUNKTIONALISTISK TRÄDGÅRDSSTAD OCH MODERNA ÄLDERDOMSHEM

Stockholms stad köpte år 1904 in den stora jordbruksegendomen Enskede i syfte att bygga en modern trädgårdsstad med goda levnadsförhållanden för ett bredare samhällsskikt. Utbyggnaden kom igång 1908 och den första etappen blev en mönsterbild av idéerna bakom trädgårdsstaden med varierad bebyggelse och väl tilltagna trädgårdar i en stadsplan med böljande gator. Från ca 1930 byggdes trädgårdsstaden vidare med så kallade småstugor - mindre, standardiserade egna hem som subventionerades av staden.

1932 års stadsplan med tre fastigheter vid Svedmyraplan utlagda för flerfamiljshus. Den norra av dessa fastigheter var belägen inom dagens kv. Sexmännen, liksom platsen avsedd för idrottsändamål (markerad v på plankartan). Källa: Stockholm stad.

Småstugorna byggdes främst på flack före detta jordbruksmark. Skogiga kuperade områden reserverades för allmänna ändamål och som park med sparad natur. I de områden som byggdes ut under 1930-talet bibehölls delvis mönstret med böljande gator men planerna stramades också upp och fick på många håll en mer strikt karaktär. Byggnaderna utformades med en avskalad arkitektur men med relativt traditionella stildrag. Trots att tomterna krympte fanns gott om plats för odling.

Småstugeområdet i Svedmyra, söder om Svedmyraplan, byggdes ut enligt dessa idéer med start 1932 efter att en stadsplan utarbetats föregående år.

Småstugeområdet under utbyggnad, 1930-talets första år. Källa: Stockholms stadsmuseum.

Linje 19 mot Örby fotograferad 1951, före dess att den ersattes av tunnelbanan vars station var under uppförande när bilden togs. Källa: Stockholmskällan.

Enskede sportstuga fotograferad 1932. Källa: Stockholmskällan.

I anslutning till det nya området fanns Sveriges modernaste ålderdomshem. Gammelbyns ålderdomshem norr om Tussmötevägen invigdes 1930 efter att ha byggts ut under 1920-talet. Anläggningen uppfördes av Stockholms stads fattigvårdsnämnd och omtalades vid invigningen som Sveriges och kanske Europas modernaste ålderdomshem. Det mer storskaliga Stureby sjukhem på södra sidan av Tussmötevägen invigdes 1935 och rymde inte mindre än 710 vårdplatser.

Det hade inte varit möjligt att bygga ut Enskede utan goda kommunikationer med innerstaden. Spårvägslinje 19 trafikerade Örbybanan och en hållplats placerades i mötet mellan småstugeområdet och vård- och ålderdomshemmen. Enskedevägen drogs ut parallellt med spårvägen som huvudstråk för vägtrafik ut mot söder. I skärningspunkten med ett annat viktigt stråk, den nya Handelsvägen som var en förlängning av Tussmötevägen, planerades en tyngdpunkt i stadsdelen - Svedmyraplan

- med några flerbostadshus (sannolikt avsedda att ha butikslokaler i bottenvåningen) på ömse sidor om en mindre platsbildning. Det fanns i planen tydliga likheter med närbelägna Sockenplan men i mindre skala. Av de planerade flerbostadshusen realiserades inget, en butiksbyggnad kom dock till stånd i kvarteret Hundaret söder om Handelsvägen.

Norr om Handelsvägen och öster om Enskedevägen fanns ett sparat skogsområde. Här planerades en mindre skola uppe i naturen och med för skolan avsedda idrottsytor på den flacka ytan närmast Enskedevägen, nuvarande kvarteret Sexmännen. Skolan byggdes inte men en enklare bollplan tillkom. Längs Handelsvägen anlades odlingslotter på en mindre yta. Mellan bollplanen och Enskede idrottsplats uppförde staden 1932 en större sportstuga inbäddad i skogen. Sport och friluftsliv var en viktig del av idealstaden Enskede. Skidbackar anordnades i Hemsko-gen.

SMÅSTUGEBYRÅN

Småstugebyggande i kommunal regi inleddes i Stockholm 1926. Den kommunala bostadspolitiken hade som syfte att ge arbetare och lägre tjänstemän möjlighet skaffa sig en egen bostad utan kontantinsats, men med eget arbete som insats. Staden upplät tomträttsmark och tillhandahöll lån upp till 90 % av fastighetsvärdet, i form av byggmaterial och arbetsledning under förutsättning att huset byggdes med egen arbetsinsats, vilken värderades till 10 %.

200 småstugor uppfördes 1927 i försöksområdena Olovslund i Västerort och Pungpinan i Söderort. 1928 inleddes utbyggnaden av Nockebyhov följt av Enskede, Norra Ängby, Svedmyra och Tallkrogen. Under 1930-talet byggdes småstugor i Svedmyra, Hökmossen, Eneby och Bällsta. Utbyggnaden fortsatte under 1940- och 50-talen i samband med att nya stadsdelar anlades. Mellan 1927 och 1957 uppfördes omkring 8100 småstugor i Stockholms ytterstad.

Typritningar utformades vid Fastighetskontorets Småstugebyrå under arkitekten Edvin Engströms ledning. Hustyperna utvecklades mot större hus med flera rum i bottenvåningen, WC på övervåningen och möjlighet att ha garage. Antalet typer hölls dock nere och efterhand försvann 1½-plans stugan till förmån för stugor i ett och två plan. Till många typritningar fanns ett antal varianter, exempelvis i placering av fönster och entréer och i förekomst av balkong och garage. Länge byggdes enbart friliggande hus men 1946 introducerades småstugan i form av radhus. Husens utformning följer tidens ideal och har en enkel och anspråkslös utformning.

TUNNELBANAN – NYA KOMMUNIKATIONER FÖRÄNDRAR SVEDMYRAPLAN

Det som under tidigt 1900-tal var perifer jordbruksmark blev snabbt alltmer central i en intensivt växande ytterstad. När stadens expansion fortsatte utåt var tunnelbanan förutsättningen, en uppgradering av spårvägen som pulsåder. 1947 års stadsplan för utbyggnad av tunnelbanan (som drogs parallellt med spårvägsspåren) innehöll en planfri korsning med Tussmötevägen. Trafiklösningen vid Svedmyraplan förändrades genom anläggande av en rondell och ett slopande av de tänkta centrumbyggnaderna till förmån för park runt den vidgade trafikapparaten. Istället planerades ett mindre butiksområde intill spåret vid Öknebovägen (nuvarande kv. Domaren). Stadsplanen från 1947 som från början var rubricerad centrumbildning blev efter genomförandet snarare en försvagning av centrum vid Svedmyraplan.

Tunnelbanan invigdes 1951. Gång- och cykelvägar drogs genom grönstråk för rörelser till och från stationen.

Under 1950-talet byggdes också småstugeområdet ut österut, nu med byggnader i murat och putsat utförande.

Tunnelbanestationen år 1963. Källa: Järnvägsmuseet.

SEXMÄNNEN 1 – CENTRUMANLÄGGNING OCH UTBYGGNAD AV SOCIAL OMSORG

Det kommersiella utbudet var mycket litet vid Svedmyraplan. Den i 1947 års plan planerade butiksbyggnaden blev aldrig realiserad. Vid Sockenplan fanns visst utbud liksom i det nybyggda flerbostadshusområdet längre söderut i Svedmyra flerbostadshusområde. Större butiker fanns under 1950- och 60-talen endast långt bort, bl a i Högdalen. Vid Svedmyraplan fanns heller ingen annan samhällsservice och ingen samlingsplats.

Det dröjde till senare delen av 1960-talet innan ett centrum värt namnet kom till stånd. Men då gjordes en desto större satsning. Med den för tiden mycket stora butiken BEA som invigdes 1969 blev Svedmyraplan en plats som drog till sig människor från omgivande stadsdelar istället för tvärtom som hittills varit fallet. BEA var en lågprisbutik inom ICA som med tiden fått en närmast kultstatus och stor betydelse i omlandet. BEA var ett ICA-imperium, det fanns när stormarknaden vid Sveaplan öppnade redan tiotalet mindre butiker under detta namn. Den första öppnade i Hammarbyhöjden 1943. Handlaren bakom BEA, Bror Andersson, kom senare att bli ordförande för ICA 1976-80.

BEA-butiken utgjorde ena sidan av inramningen av ett litet torg med planteringar. Vid torget fanns även ett antal mindre butiker. Svedmyraplan hade nu fått ett förtorstorg av den typ som fanns i alla nybyggda stadsdelar.

Sedan 1940-talet hade de s.k. tunnelbanestäderna försetts med koncentrerad centrumbebyggelse i anslutning till tunnelbanestationen.

Till de mest strategiska platserna i bästa kommunikationsläge förlades den service man bedömde att invånarna i stadsdelen behövde. I direkt anslutning till centrumen ökades också boendetätheten. Här ordnades bostäder som skiljde sig från familjelägenheterna och egnahemmen. Det var vanligt med kategoriboenden och små lägenheter i storskaliga byggnader i de allra mest centrala lägena i de nya stadsdelarna.

Kvarteret Sexmännen är byggt enligt tunnelbanestadsidealet och kan karaktäriseras som en bit tunnelbanestad i småstugelandet. Här uppfördes en centrumbbyggelse med kommersiellt utbud och kategoriboende inrymt i två sammankopplade höghus och BEA:s utsträckta lågdel. Höghusen i tio respektive åtta våningar kan karaktäriseras som koplade skivhus. Skivhuset var 1960-talets ikonbyggnad och det självklara valet för att både inrymma ett stort antal lägenheter och för att skapa ett landmärke för orientering i stadslandskapet. Den utpräglade kontrasten mellan den låga butiksbyggnaden och höghusen är ett uttryck för den rådande högmodernismen där spelet mellan högt och lågt, vertikalt och horisontellt var ett grundläggande motiv.

Trots läget vid tunnelbanan gjorde man gott om plats för bilar med stora markparkeringar och garage. 1960-talet var bilismens årtionde och vidsträckta markparkeringar är typiska för dessa år. 1960-talets skala kan tyckas väsensskild mot den befintliga bebyggelsen i omgivningen. Faktum är dock att det redan 1955 uppförts ett pensionärshem i ett tolv våningar högt punkthus på andra sidan skogsområdet (kv. Palsternackan).

Flygfoto från 1970-talet som visar den nyuppförda anläggningen med torg och parkeringsytor. I bakgrunden syns Enskede idrottsplats och de olika kategoriboendena i kv. Palsternackan. Källa: Flickr.

Anläggningen byggdes ut med lågdelar för pensionärs- och invalidboende i början på 1960-talet. Samtidigt skedde en utbyggnad av Gammelbyns ålderdomshem, både med nya vårdplatser och med personalbostäder. Skalan och den arkitektoniska utformningen var väsensskild från den ursprungliga bebyggelsens. Tankarna från tidigt 1900-tal om att låta institutionerna stå i direkt kontakt med skogen bibehölls dock.

Kvarteret Sexmännen kom att ingå i ett utpräglad institutionsbälte, 1930-talets sjuk- och ålderdomshem kompletterades nu kraftfullt med nya anläggningar och området blev en verklig tyngdpunkt inom socialt boende. Det här var fråga om en zoneringsstanke som var djupt rotad i den modernistiska stadsplaneringen.

I Sexmännen ville staden tillgodose behovet av bostäder för rörelsehindrade. Fullt tillgängliga lägenheter var en bristvara, normala lägenheter hade varken mått eller utrustning för att tillgodose kraven

från rörelsehindrade och ofta saknades hiss. Här tänkte man sig 150 lägenheter i kollektivhusform. En badanläggning speciellt anpassad för rörelsehindrade, Svedmyrabadet, inrymdes i källaren liksom lokaler för sjukgymnastik och samvaro. Med hjälp av en gångbro skulle de rörelsehindrade också lätt kunna komma i direktkontakt med naturen i skogsområdet bakom byggnaderna. Även matvarubutiken BEA planerades med avsikten att underlätta inköpen för rörelsehindrade.

Komplexets södra flygel uppfördes som ungdomshotell med enkelrum på vardera sida av en mittkorridor. Rummen var små och hade begränsade kokmöjligheter varför det fanns en gemensam matsal i bottenvåningen (idag restaurang).

Det var det allmännyttiga AB Stockholms hem som lät uppföra anläggningen. Allmännyttan fick utökade sociala ansvarstaganden under 1960-talet när välfärden byggdes ut. Nu gällde det att också tillgodose mer speciella behov än den vanliga familjelägenheten vilken varit i fokus sedan 1930-talets smalusbyggnande.

Bebyggelsen i Sexmännen uppfördes 1967-69. Arkitekt var Tore Magni (f. 1928) vid firman Orrje & Co. Entreprenör var Bygg-Oleba, den framstående byggmästaren Olle Engkvists byggbolag. Landskapsarkitekt var John Dormling (1925-2018), det vill säga den som svarade för utformning av bland annat torget. Även torget låg på kvartersmark, det vill säga ägdes och förvaltades av Stockholms hem. Framträdande i utformningen var den svängda "torgfigur" i skiffer som inramade en mindre vattenspegel.

1970 – 2005 – LUGN UTVECKLING

Efter uppförandet av kv. Sexmännen och utbyggnaden av Gammelbyn följde en lång period utan omfattande nybyggnation eller andra förändringar runt Svedmyraplan. Gammelbyn omvandlades till bostadsrätter på 1990-talet.

En påtaglig förändring gjordes. Byggnaden som inrymmer Maudes hotell uppfördes 1999 på platsen för en av de centrumbyggnader som möjliggjordes av 1931 års stadsplan. Byggnaden ersatte ett mindre kontorshus. Hotellbyggnaden utformades med tydliga likheter till de flerfamiljshus från 1920-talet som ligger längs huvudstråk samt i mötet mellan sådana stråk på andra håll i Enskede.

2005 – 2020 – FÖRTÄTNING MED FLERBOSTADSHUS

Sedan några år in på 2000-talet har en relativt omfattande förtätning ägt rum vid Svedmyraplan. Förtätningen har gjorts med nya flerbostadshus med i huvudsak "vanliga" lägenheter. Lägenheterna i kv. Domaren (uppfört 2013) är dock avsedda för personer som är 55 eller äldre. Sammantaget har de nya byggnaderna brutit upp karaktären av institutionsbälte, "vanliga" bostäder har kilats in mellan kategoriboen- dena och de sociala inrättningarna.

Mellan portalbyggnaden till f.d. Gammelbyns sjukhem och tunnelbanespåret pågår bygget av nya flerbostadshus i HSB:s regi.

År 2008 stod två punkthus inom kv. Sexmännen klara. Byggnaderna uppfördes av AB Stockholmshem på en av markparkeringsytorna som tillkom på 1960-talet. De två åttavåningshusen placerades halvvägs upp i naturmarken med parkeringsytor på marken ut mot Handelsvägen. Arkitektoniskt uppvisar de två husen inget tydligt släktskap med 1960-talsbebyggelsen i samma kvarter.

Punkthusen längs Handelsvägen var inflyttningsklara år 2008. De är placerade tätt inpå naturmarken.

Seniorbostäder i kv. Domaren, uppförda 2013. På höjden ovanför flerfamiljshus från utbyggnaden av Svedmyra flerbostadshusområde.

Samma år som kv. Sexmännen förtätades gjordes en komplettering med ett femvåningshus invid tunnelbanan i kv. Gamlebo enligt samma detaljplan. De senaste åren har flerbostadshuset från 2008 fått flera nya grannbyggnader som uppförts enligt en detaljplan från 2016. Punkthus har byggts i naturparken mellan 1920- och 1960-talsbyggnaderna.

Invid tunnelbanespåret har nya byggnader uppförts som medfört att luftigheten i stadsbilden minskat till förmån för en mer koncentrerad bebyggelse vid Svedmyraplan.

KULTURVÄRDEN

Satsningen på den stora och långvariga utbyggnaden av småstugor i Söderort och Västerort är ett betydelsefullt kapitel i Stockholms bebyggelsehistoria. Med ritningar, lån och organisation tillhandahållna av staden kunde även familjer med beskedliga inkomster förverkliga drömmen om ett eget boende med egen täppa. Småstugebyggandet är en viktig parallell till utbyggnaden av nya stadsdelar med smalhus och visar hur Stockholm strävade efter att bygga sig ut ur fattigdomen.

Stadsmuseet slår fast att småstugebyggandet i Stockholm har ett samhällshistoriskt värde, eftersom företeelsen berättar om den kommunala social- och bostadspolitiken från 1920-talet och framåt.

Även om många småstugor byggts till och förändrats ovarsamt är tankarna bakom utbyggnaden ännu tydliga. Kulturvärdet i Svedmyra småstugeområde knyts till stor del till helheten med byggnader, trädgårds- tomter, gatunät och grönska.

1960-talsbebyggelsen i Sexmännen tillmäts också främst samhälls- och socialhistoriska värden. Den storskaliga bebyggelsen som bland annat är avsedd för att ge rörelsehindrade ett bättre liv är ett fysiskt uttryck

för en växande välfärd. Den visar hur det på 1960-talet fanns utrymme att se till specifika behov i samhället. Satsningen var ett led i utvecklingen av de sociala inrättningarna. Värdena i detta avseende stärks av de närliggande sjuk- och ålderdomshemmen från 1920-60-talen.

Av intresse är också hur tankarna från tunnelbanestadsbyggandet även kunde appliceras i en redan befintlig miljö. Torgbildningen är emellertid inte den mest intressanta från efterkrigstiden. Fasadarkitekturen är delvis något föråldrad och kan inte ses som representativ för 1960-talets andra hälft. De små vindsfönstren, putsfasader i kulörer som dessa och motfallstaken är mer karaktäristiskt för skiftet mellan 1950- och 60-tal.

Högre kulturvärden kan i detta fall kopplas till BEA-butiken, en tidig lågprisbutik/stormarknad som fått stor betydelse och identitetsvärde för området.

Stockholms stadsmuseum har gulklassat 1960-talsbebyggelsen i kv. Sexmännen, dvs byggnaderna och utformningen av marken bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller visst kulturhistoriskt värde.

KARAKTÄRSBESKRIVNING

HELHET

Svedmyraplan är trots sentida förtätningar ett vidsträckt stadsrum som är utpräglat grönt. I själva rondellen mitt i trafikplatsen står tioalet uppvuxna lövträd. Parkliknande ytor och träden på torget ramar in trafikplatsen. Medveten trädplantering har gjort att gaturummet är grönt längs hela kv. Sexmännen. Tongivande grönska utgörs också av den grästäckta refug med regelbundet planterade träd som finns mitt i Handelsvägen och som ger en grön barriär mellan småstugeområdet och omgivningen. Grönskan är en integrerad del av trädgårdsstaden och var en självklarhet i den modernistiska planeringen.

Vid sidan av grönskan är det slående hur stor kontrasten är mellan olika bebyggelseskalar. Skivhuskomplexet i kv. Sexmännen möter småstugorna direkt. I tunnelbanestäderna finns inte det direkta mötet mellan småhus och utpräglad centrumbebyggelse. Där ligger flerfamiljshusen emellan. Mötet mellan så skilda skalor är ett särdrag för Svedmyraplan och berättar om samhällsutvecklingen under mellan- och efterkrigstiden.

På ena sidan av gatan åttaväningsbebyggelse, på andra sidan småstugor. Hotellbyggnaden och träden i rondellen mjukar upp det abrupta mötet mellan olika skalor.

SMÅSTUGEOMRÅDET

Småstugornas ursprungliga likformighet med några få hustyper är idag inte lika tydlig efter de många tillbyggnader som gjorts. Det är dock uppenbart att byggnaderna uppförts med en gemensam grundtanke. Om detta vittnar inte minst de välskötta häckar som kantar gatorna. De typritade småhusen har en prydlig och något sluten utformning med entréer många gånger vända mot gården. Detta tillsammans med stående locklistpanel i pastellfärgade kulörer, sadeltak täckt av takpannor och ett stramt, välordnat gaturum utgör området värdebärande karaktärsdrag.

Häckar och fruktträd verkar sammanhållande i småstugemiljön.

Mot parkeringen i norr har livsmedelsbutikens till- och påbyggnader minskat den ursprungliga distinkta volymhanteringen i högt och lågt.

Höghuset ligger djupt indragna från gatan och i fritt läge vilket gör dem exponerade i ett vidsträckt stadsrum. Den raka taksiluetten och raderna med små fönstergluggar tillhör karaktärsdragen. BEA vänder sig idag mer mot Enskedevägen än mot torget.

1960-TALSBEBYGGELSEN I SEXMÄNNEN

Skivhusen och BEA-butiken uppvisar tillsammans med torgbildningen och de stora parkeringsytorna en renodlad modernistisk stadsplanering. Bostadshusen är indragna från gatorna och står fria, omspolade av luft och ljus. Dagsljusförhållandena är goda, det är inget som skuggar den åtråvärda söder- och västersolen.

De kopplade skivhusen har en distinkt form med långa raka avslut mot himlen. Från långsidorna är taken enligt modernistiskt ideal osynliga och takkanten nätt, från gavelsidan blir motfallstakets form tydlig, den har inte dolts bakom en sarg och ger en mer dynamisk siluett.

Till den modernistiska idealarkitekturen hör också slutna gavlar. Det har delvis uppfyllts här, en rad fönster mitt på gavlarna visar att byggnaderna har mittkorridorer.

Höghusens fasadarkitektur är nedtonad med traditionella putsfasader och stora slutna ytor. Fönster och balkonger är placerade i vertikala axlar. Indragna och halvt indragna balkonger ger en skugg- och slitsverkan. Små fönstergluggar på vinden och i dubbla rader mot norr ger karaktär och bidrar till intrycket av stora murtytor.

Sammantaget kan fasaderna sägas ha en 1950-talskaraktär, även i färgsättningen. Kulörerna har en tydlig koppling till färgsättningen i småstugeområdet.

Mot skogen har skivhusen en avvikande fönstersättning i bottenvåningen där det inryms andra funktioner än bostadsrum. Fönstren sitter här tätare. Denna fönstersättning kan ses som en övergång till BEA:s kraftfullt vertikala fasadindelning i fasaden mot gatan. Mot gatan har butiksbyggnaden också ett postmodernistiskt glasat tillägg i form av en entré från 1980-talet som bryter mot ursprungs-karaktären. BEA:s fasad mot torget präglas av stora, obrutna glaspartier under ett kraftigt skärmtak. Möjligheterna till kontakt med torget utnyttjas inte, skyltfönstren har satts för med skyltfolie. Mot parkeringen i norr ger BEA ett nyttopräglat och rörigt uttryck med lastkaj och tillbyggnader.

Punkthusen från 2008 längs Handelsvägen har mer livfulla volymer och fasader. Med en fönstersättning som varierar mellan planen är det uppenbart att byggnaderna hör hemma i 2000-talet.

HOTELLET - KV. HUNDARET

Hotellet är uppfört i en postmodernistisk anda med tydlig influens från annan tongivande bebyggelse i Enskede. Eventuellt kan 1920- och 30-talsbebyggelsen i Gamlebo och Stureby sjukhem ha fungerat som inspiration. Byggnaden har släta putsfasader, rytmiska placerade raka fönsteraxlar, burspråk och brutet tak med takpannor.

Hotellbyggnaden är tydligt influerad av 1920-talets Enskede.

ATT BEAKTA VID PLANERING

1960-talsbebyggelsen i kvarteret är på modernistiskt vis tydligt programmerad och funktionsseparerad. Alla ytor har sin funktion, butik här, parkering där, boende bland ljus och luft. Att förtäta i en sådan miljö innebär ofta att strukturen blir mer komplex och det är viktigt att veta vilka av de ursprungliga planeringstankarna som är viktigast att värna och utveckla.

MEDVETEN VOLYMHANTERING

En viktig fråga att beakta vid förtätning av bebyggelsen inom kvarteret Sexmännen är att placera och utforma nya byggnadsvolymer på ett sätt som möjliggör att den historiska läsbarheten blir god. 1960-talets utbyggnadsetapp bör vara lätt att förstå och urskilja. För detta krävs en medveten hantering av karaktärsdraget med tydliga kontraster mellan höga och låga byggnadskroppar. Alla tillägg i miljön bör utformas med beaktande av mötet mellan utpräglad horisontalitet och vertikalitet. 1960-talets högdelar bör även fortsatt vara ompolade av luft och ljus.

KONTAKT MED NATUREN

I alla utbyggnadsetapper hittills, även i byggandet av ålderdomshemmet i kv. Palsternackan, har arkitekterna och planerarna strävat efter att på olika sätt bibehålla kontakt med naturen. Skogsbacken mellan Enskede idrottsplats och Handelsvägen har setts som en viktig resurs, så betydelsefull att man här på 1930-talet byggde Enskede sportstuga och på 1960-talet kostade på en gångbro för hemmet från rörelsehindrade.

Skalskillnaden till trots; Höghusen i kv. Sexmännen och småstugorna har ett släktskap genom färgsättningen i milda kulörer.

Punkthusen från 2008 är placerade på ett sätt som gör att de visuella kopplingarna mellan skogsmarken och gaturummet till delar är bibehållna. Denna strävan bör även fortsättningsvis hörsammas.

KULÖRVERKAN OCH ARKITEKTONISKA INFLUENSER

Färgsättningen av ny bebyggelse bör också studeras noggrant. 1960-talsbebyggelsen har en kulörmässig koppling till småstugebebyggelsen. Punkthusen från 2008 har det inte. Den tillkommande bebyggelsens avtryck i omgivningen kan i relativt hög utsträckning regleras genom dess kulörverkan.

Med bebyggelsens material och kulör kan man antingen länka samman eller skilja olika årsringar åt. Det kan även fortsättningsvis finnas anledning att förhålla sig kulörmässigt respektfullt mot småstugeområdet.

Med undantag från färgsättningen bör man endast i begränsad omfattning inspireras av 1930-talsbebyggelsen och hotellbyggnaden från 1999 söder om Handelsvägen. Kvarteret Sexmännen har en renodlat modernistisk karaktär, något som bör vara vägledande vid utveckling av kvarteret. Tilläggen bör därför vara konsekvent och redigt utformade, funktionerna bör kunna avläsas i fasad.

Torget skiffermurar är ett ovanligt inslag i Stockholms utemiljöer från efterkrigstiden. Betydligt vanligare var att man använde granit i liknande sammanhang. Träden är ursprungliga.

Träden längs Enskedevägen är rumsskapande och karaktäristiska för modernistisk stadsplanering i Stockholm.

TORGET

Även om inte gestaltningen av torgytan hör till de främsta i sin kategori bör tidstypiska och karaktärsskapande anläggningar och växtlighet tas tillvara. Torget har varit en viktig del av Svedmyraplan i 50 år. Skiffermurar och ursprungliga träd bör ha en fortsatt tongivande roll på platsen.

TRÄDKANTADE GATOR

Gaturum bör även fortsättningsvis vara gröna med träd som planterats på regelbundna avstånd för att stärka karaktären av trädgårdsstad och hus i park.

Tyréns AB, 118 86 Stockholm, www.tyrens.se